ПОЛИТИКИН
ЗАБАВНИК
ИЗЛАЗИ СУБОТОМ

Година XVI — Број 123 — Субота, 8 мај 1954

МИКИ трага за МУЛА-ЛОМ (ИПАК НЕПРИЈАТЕЉ!) 13

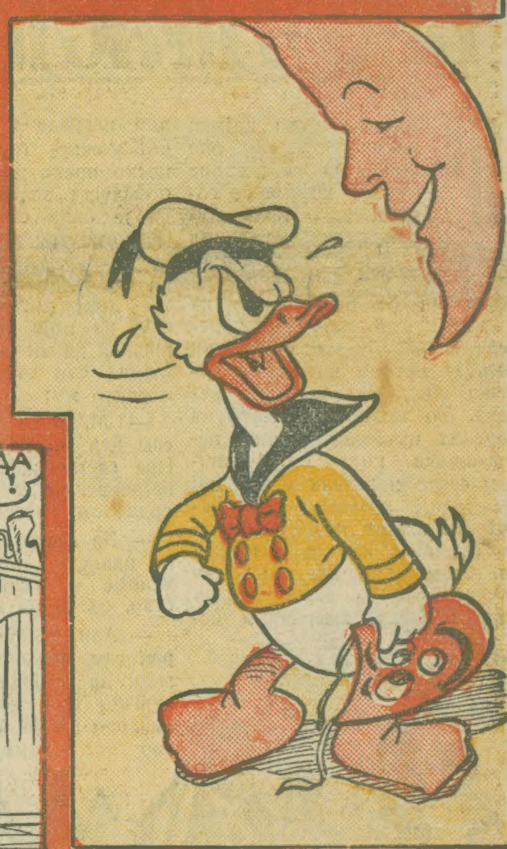

ГДЕ ЈЕ МОЈ ПРИЈАТЕЉ?

РОМАН ОД Р. Ф. КАСЛА

У току своје књижевне каријере ја сам често писао дела која су била чист производ маште и која су, ја се бар надам, узбуђивала и збуњивала читаоце. Писао сам и такве приче и романе у којима су читаоци тешко могли одредити шта је плод маште а шта истина. Јер, ја то знам из искуства, истина понекад може да изгледа чуднија и невероватнија од измишљеног. Никад ми то није било јасније него данас, кад ни ја сам више не знам шта је истина а шта је измишљено.

Због тога је пред вас читаоце, полажем ове странице да о њима ви донесете свој суд. Примио сам их од једног свог старог пријатеља, Роџера Девиса. Роџер ми је често помагао у раду дајући ми идеје за неке моје приповетке и ја знам да он има бујну машту. Али, његова искреност, која ми је исто тако добро позната, и његово очајничко настојање да ме увери у истинитост онога о чему ми пише натерали су ме да предузмем неку врсту истраге.

Па ипак, ја не смем да тврдим да су чињенице изнете у његовом рукопису потпуно тачне, мада не видим разлог због кога би он износио неистину. Његовом рукопису ја сам додао само резултате своје истраге и из новина исечене чланке који су у вези с Роџеровом причом. Те додатке дао сам у заградама да не би ометали ток Роџеровог излагања. Поред тога, поделио сам рукопис на поглавља, дао поднаслове и мало угладио дијалоге. То је читав мој допринос причи.

Дозволите ми да још једном поновим оно што сам већ рекао: ја не знам шта је од свега овога истина. Али, ако је истина оно што се слаже са познатим и стварним чињеницама — тада се пред вама, читаоци, налази истинита прича која превазилази и најфантастичније романе.

Р. Ф. К.

I

Роџер Девис почиње своје причање

Овај извештај о догађајима који су се збили минулих недеља пишем у једном малом хотелу у Хејменс Корнеру, у Вермонту. Пре једног часа откуцала је поноћ. Свуда унаоколо царује тишина, а топао летњи поветарац улази кроз отворен прозор моје собе. У тој благој тишини летње ноћи тешко могу да поверујем да само неколико километара даље, дубоко у шумама на северној обали језера Төванда, још тиња жар који ми је донео смрт. Ја још могу да чујем страховиту грмљавину која је потресла шуму.

Кад будем завршио ове странице, запечатићу их и на омоту ћу написати твоју адресу. Шаљем их теби због нашег старог пријатељства, упркос томе што ми разум каже да си ти последњи човек коме би оне смеле да дођу у руке. Ти си писац прича и романа из царства маште и знаш да сам ти и ја често помагао у измишљању фантастичних **догађаја, па ћеш због тога сва како посумњати и у истинитост овога што ти сад пишем.** Преклињем те да ми верујеш. Никад у животу нисам више желео да ми се верује него сада. У овим последњим часовима изгледа ми необично важно да неко сазна о овоме и поверује у то. Кунем ти се свим што ми је најдраже да говорим истину.

Али, морам да пожурим. До свитања ми је остало још само неколико часова, а тада морам да пођем.

Ноћас је тридесет и два дана како је то почело. Можда се сећаш да сам ти писао о послу на који сам ступио заједно са Џимом Хендриксом. Кад су предавања и испити на факултету били завршени и кад је наступио летњи распуст, Џими је отишао у Њујорк где се запослио као водич на једном туристичком аутобусу који вози странце по граду да би могли да разгледају његове знаменитости. Тај посао није много пријатан, јер је дужност водича не само да показује знаменитости града, већ и да на полазним станицама мами муштерије. Али, Џим није имао новца и био је спреман да се прихвати било каквог посла.

Ти знаш да Џима никад нисам могао приволети на то да новац узме од мене, макар и на зајам кад већ није хтео друкчије. Он је био поносан **и није желео да зависи од других. Ја сам, захваљујући наследству од оца, живео прилично лако и удобно, док се он од најраније младости морао борити да некако састави крај с крајем. Ти знаш његов темперамент, знаш како се код чега често смењују ведрина и најцрњи песимизам.**

Али, за мене не постоји ништа што би се могло упоредити с дружењем **с** њим. За мене никад неће постојати ништа лепше од разговора које смо из ноћи у ноћ водили у нашој студентској собици, од разговора који су трајали до зоре. Такве разговоре могу да воде само студенти кад траже начин како да са овог света уклоне све несреће и неправде. Кад си ти пре две године дипломирао и отишао из студентског дома, Џими ми је постао најприснији пријатељ.

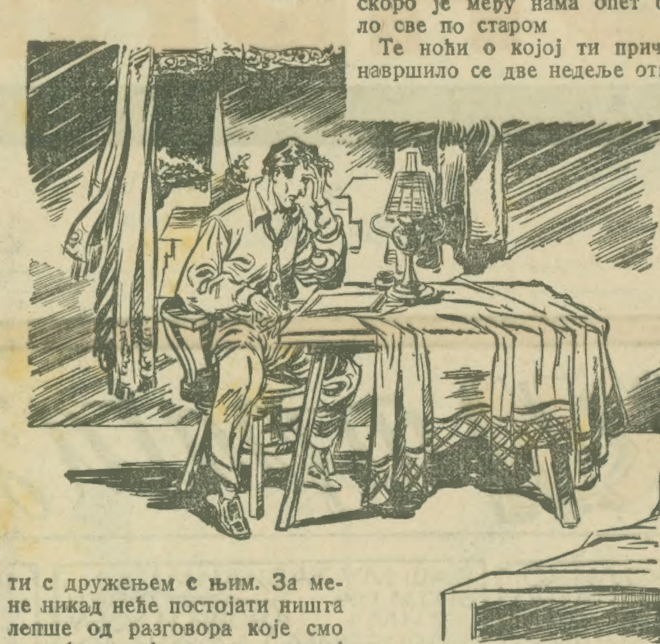

Тако сам ја, кад је он добио то запослење, отпутовао за њим. Успео сам да код истог аутобуског друштва добијем место као помоћни шофер. У почетку Џим је био веома љут због тога јер је знао да ја то занимање примам као неку животну лакрдију, док га је он мрзео јер је морао да га прими. Али, ти знаш Џима. Он не уме дуго да се љути и ускоро је међу нама опет било све по старом

Те ноћи о којој ти причам навршило се две недеље откако смо ступили на посао. Наш аутобус био је паркиран у четрдесет четвртој улици, неколико корачаја од Бродвеја. Била је субота. Сумрак је тек почињао да се спушта. То је време кад су улице препуне света, јер се сви журе да напусте град и да оду некуд на викенд. Последњи трагови дневне светлости мешали су се са неонском. Река аутомобила текла је према Тајмс скверу.

Ја сам стајао поред Џима док је он мамио муштерије. Иако сам тај призор видео већ толико пута, нисам могао а да не помислим како Џим чудно изгледа у тој улози. Висок, плав, мршава лица и мирних плаво-сивих очију, он је чудно одударао од осталих водича и шофера чији су се гласови проламали улицом.

Убрзо смо добили првог муштерију, очигледно неког провинцијалца, који је био прилично напит. Одвео сам га у аутобус и посадио на једно седиште у последњем реду. Десет минута касније привео сам аутобусу још две жене. На моје чуђење, пијанац је седео у првом реду, певушећи нешто полугласно. Иако је седео сасвим мирно и пристојно, жене нису хтеле да уђу у аутобус, захтевајући од мене да га уклоним. Нисам могао да га без разлога избацим из кола, а нисам могао ни да дозволим да изгубим две муштерије. Због тога сам покушао да удесим да и вук буде сит и овца на броју.

— Хеј! — обратих му се. — Зашто ниси остао на свом месту? Дижи се и хајде натраг.

— Ко? Ја? — одврати он мирно. — Нећу. Тамо позади је силна гужва.

У аутобусу, сем њега, није било живе душе.

— Мораш да пређеш на задње седиште, — рекох му оштро.

Он ме погледа некако изгубљено, рекло би се несрећно.

— Немојте ме терати да седим с њима, — рече ми. — Они ме гребу.

— Добро, добро, — одвратих ја мирно, јер сам за ове две недеље научио да је беспредметно објашњавати се с напитим људима. — Ја ћу их већ приморати да престану с гребањем.

И, придржавајући га испод руке, одведох га до задњег реда седишта.

— Где су? Покажи ми их, па ћу их ја већ научити памети, — рекох.

Он задовољно климну главом у знак одобравања и испружи прст. Изненада, као да је наишао на неку препреку, трже прст и стрпа га у уста, спреман да заплаче.

Помало љут, јер сам мислио да пијанац и даље тера шегу, пружио сам руку у правцу који ми је он означио. На моје огромно запрепашћење, осетио сам под прстима неку тврду површину која је потсећала на брушено стакло. Тргао сам руку, опет је пружио и опет сам тргао. Нисам се варао. У ваздуху је било нечега. Седиште је изгледало празно, јасно сам видео црну кожу којом је било пресвучено... Па ипак, нешто се на њему налазило... чак сам и назирао неке неодређене облике, као да је...

— Џиме! Џиме! — једва сам успео да викнем.

Џим се зачас створио крај нас.

(Наставиће се)

КАО У ПРАСТАРА ВРЕМЕНА

Ретки су људи којима нису познате оне приче из давних времена у којима се говори како неки мудри судија на веома довитљив начин доноси праведну пресуду. Читајући те бајке ми не помишљамо да и данас има забачених предела у свету у којима се примењују методи истраге и суђења из давно минулих векова. То можемо дознати из понеких путописа разних истраживача који путују широм света и залазе у оне најзабаченије крајеве, где проучавају живот и обичаје мало познатих народа и племена. Овде ћемо навести један случај који се десио професору Бартону, америчком истраживачу мало познатих предела Арабије.

— Био сам приморан, прича Бартон, да из Багдада отпутујем за Аинтаб, трговачки град који се налази на важној раскрсници у вилајету Урфа, у Турској. Морао сам прећи преко Месопотамије. Срећом, у Багдаду сам се упознао са шеиком Махмудом Иби Мусом, власником једног каравана. Он ме је пријатељски примио да с њиме пређем пустињу. Махмуд је јашио једног белог магарца, од кога се готово никада није одвајао. У његовом каравану било је деветнаест камилара. То су били примитивни људи склони да верују у разне заблуде. Нису знали за други закон, сем за заповести свога господара, који им је делио награде и казне. У једној кожној торби, коју сам носио преко рамена, имао сам осамдесет златних лира. Торба је била стално уза ме. Сваког јутра завлачио сам руку у торбу да бих се уверио да ли је новац у њој. Деветог дана путовања приметио сам, на моје велико запрепашћење, да ми је новац нестао. Одмах сам отишао до шеика и рекао му:

— Махмуде Иби Муса, ја сам већ осам дана твој гост. Пре свега желим да ти се најискреније захвалим на твом срдачном гостопримству...

— За Арабљанина нема веће радости, него када може некоме да укаже гостопримство, одговори ми Махмуд.

— Али, наставих ја, приморан сам, нажалост, да ти признам да је један облачак помрачио сјај моје радости и сматрам да је потребно да те као гост о томе обавестим.

Тада сам му испричао шта ми се десило.

— Данас ћемо остати у логору, одговори он. Морамо да поправимо неке амове и да поткујемо неколико магараца. Пре заласка сунца ти ћеш имати своје злато.

Мало доцније видео сам шеика како одлази из логора. Вратио се око подне и упутио се у свој шатор. Почео сам озбиљно да сумњам да ћу више икада видети свој новац. Једини човек који може да помогне повукао се, ето, у свој шатор и сада мирно спава. Прошла су три сата. Из шатора се појавио шеик и наредио да му се донесе обед. Нећу крити, почео сам да сумњам у све око себе, па и у шеика. Јео сам и ја с њим. Чим је обед био **завршен, стари шеик, обучен у свечано рухо, изиђе из шатора.**

— Нека се сакупе сви људи, рекао је он доста оштрим гласом.

Пошто су сви били на окупу шеик им поче да говори смиреним гласом.

— Данас је моје име окаљано и обешчашћено пред једним странцем, мојим гостом. Крађа је страшан злочин, али је седам пута гори и проклетији онај који увреди госта. Овај странац ми је рекао да је покраден под мојим кровом. Нико није прилазио нашем каравану, што значи да је лопов међу нама. Сада он, препреден као ђаво, ћути и мисли, јер верује да ће моћи да сакрије свој злочин.

Шеик је наставио даље да прети. Глас му је постајао све јачи. Наједном, нагло ућута и после неколико тренутака настави одмеренијим гласом:

— Мој бели магарац потомак је у правој линији од једне прастаре племените животиње беле длаке као млеко. Он има необичне особине, па ће и сада помоћи да се пронађе кривац. Разуме се, магарац не може да говори људским језиком, али он може да ми на свој начин покаже кривца. Због тога захтевам да сваки од вас оде у мој шатор. Чим уђе у шатор, нека одмах спусти завесу на улазу, да би као сведока имао само истину и мог магарца. Затим, сваки мора да повуче за реп ту племениту и видовиту животињу. Ако реп додирне невина рука, магарац ће да ћути. Чим га додирне рука кривца, он ће почети да њаче. Тако ћемо сазнати истину и пронаћи кривца, па га казнити без милости.

Шеикова воља била је закон за камиларе, па су сви, један за другим, улазили у шатор. Пошто би се из њега вратили, сели би на своје место. Већ је дванаест људи било у шатору, али је и даље владала тишина. Тринаест, четрнаест, петнаест, шеснаест... Остала су само још тројица. Магарац није њакао. Постајао сам све нервознији. Седамнаест, осамнаест... најзад, уђе и последњи камилар. Ако се и сад ништа не догоди, онда нам је истрага пропала. Наједном се завеса подигну и изађе Арабљанин. **Ни тада магарац није њакао.** **Сва нада коју сам полагао у магарца, пропала је. Изгледа, шеик је приметио моју** узнемиреност, па ме покретом руке умири и рече:

— Буди миран, све ће бити добро.

Пред шеиком су поново били сви камилари, који су седели на земљи.

— Устаните! нареди он, а кад су то учинили он настави:

— Испружите руке и окрените дланове горе.

Сви су послушали. Тада шеик сиђе са свог седишта и приђе првом камилару. Наже се над његовим длановима и просто их је додиривао носом. Остао би код свакога око пет секунди и прешао на другога. Кад је стигао до дванаестог камилара, он се нагло исправи, дохвати сабљу и повика:

— Проклетниче, одмах врати украдено злато или ћу те исећи.

Арабљанин је пао на тле вапијући за милост. Нагло је скочио и истрчао из круга, па дошао до места где су биле камиле. Ту је подигао једну камену плочу, затим зачепркао у песку и извадио кесу с новцима.

— Врати то странцу, нареди шеик.

Узео сам кесу у којој је био сав мој новац. Шеик је наредио да лопова шибају, али на моју молбу опростио му је. Био сам задовољан што сам пронашао новац. Али, исто тако био сам веома радознао да сазнам на који је начин шеик то урадио. Сутрадан, кад смо јахали један поред другога, путујући даље, упитао сам га да ми каже како је дознао ко је кривац. Раздраган шеик ми мало шеретски рече:

— Обећај ми да нећеш ништа рећи мојим људима, па ћеш сазнати истину. Путовао сам много и сазнао доста ствари, па подоста и оних како се проналазе кривци. Један од тих начина који се примењивао у давна времена, применио сам и ја сада. Магарчев реп замочио сам у раствор текућине нарочитог мириса, која се брзо суши, али њен мирис се задржава дуже времена. Био сам уверен да ће сви људи повући магарца за реп, сем лопова, јер сам знао да је он сујеверан и да ће поверовати да ће заиста магарац запњакати. Када сам мирисао дланове камилара видео сам да сви миришу на ону текућину, сем у оног дванаестог. Било ми је јасно да је он извршио крађу, па како си видео имао **сам и право.**

Ко би знао рећи колико се јаја разне пернате живине потроши свакога дана у свету! Сви знамо да су она хранљива, знамо да се из њих могу излећи пилићи, али ретки су они који тачно знају из чега се све састоји унутрашњост једног јајета.

Под тананом калцијумовом љуском налази се садржина која је сасвим довољна да се отхрани један млад организам. Све што се тражи од спољнос света то је мало топлоте, па да се развије нов живот који се дотле налазио у неком стању обамрлости.

Као што је познато, јаја носе углавном само рибе, птице и гмизавци. Код ове две последње врсте јаја су, у односу на њихово тело, доста крупна. У јајету се налазе беланце и жуманце. Нарочито је жуманце богато хранљивим материјама, јер садржи масти, азот, фосфор и гвожђе. Све док се младунче налази у јајету, ови састојци ће му давати снагу у изобиљу. Због њихове хранљивости и човек их употребљава за јело.

У жуманцету се налази клица из које ће настати младунче. Како год да се јаје окрене, унутрашњи механизам је тако подешен да ће се клица наћи на горњој страни, испод саме љуске. Клица, која је почела да се развија још пре но што је јаје снесено, наставља развитак чим се оно стави у насад. **Већ другог дана на клици се** **већ јасно назиру неке појединости. Примећује се кичма као мали, танак лук и очи као две сићушне тачке. Први наговештаји крвних судова претстављени су лепо видљивом паучинастом мрежом канала који спајају заметак са хранљивом садржином јајета. Четвртог дана пиле** **се сасвим јасно распознаје. Док расте, развијају се његови унутрашњи органи, а све се то догађа тако да је већ после двадесет и један дан мало створење у стању да само пробије љуску** и изиђе на светлост дана.

Међутим, не догађа се увек да се у једној љусци налази по једно жуманце и беланце. Има јаја и са два жуманцета, а којипут се у љусци нађе и двогубо јаје — у једном јајету смештено је још једно. Каткад се наиђе и на јаје с меканом опном, која се није претворила у љуску услед недостатка калцијума у исхрани животиње. Наука пажљиво прати и испитује све ове појаве.

Захваљујући рентгеновим зрацима, може се у сваком тренутку лепо видети развитак клице, тако да у том погледу више нема никаквих нагађања. Кад би се на биоскопском платну приказао филм који је снимљен успорено и уз помоћ рентгенових зракова, тада би гледалац осетио необично узбуђење, јер у овом, наоко мирном, развитку налази се права драма о доласку **на свет једног живог створа.**

„Енгрове виолине"

Доминик Енгр (1780—1867) био је један од највећих европских сликара у првој половини 19 века и један од највећих модерних цртача. У његовим делима дошао је до изражаја онај његов велики смисао за тачна опажања, савршено цртање и јасну израду ликова. Био је ученик Жака Луја Давида (1748—1825), главног претставника класичног сликарства, али се од њега удаљио да би студирао и угледао се на Рафаела.

Енгр се поред сликарства бавио и свирањем. Прича се да се више поносио том вештином него сликарством, иако је био доста слаб музичар. Због тога се страсти и наклоности извесних великих људи које им се чине важније од њиховог главног занимања у коме су постигли велики успех и стекли славу, називају: Енгровим виолинама.

Енгр није усамљен случај, јер има доста примера да извесни велики људи са пуно пажње и страсти раде извесне друге послове, по којима би, да није било онога главног, готово остали непознати. Навешћемо известан број примера. Ђура Јакшић (1832—1878) је један од највећих наших песника лиричара. Али, поред тога он се још од младости бавио сликарством. Тај посао наставио је и даље да ради, па је и у њему био доста истакнут. Колико је ценио сликарство и рад на њему види се из тога што се потписивао „Живописац". Па, ипак то му је био споредан посао. Као сликар он није толико познат широким масама; углавном он је више познат као велики песник, затим приповедач и драматичар.

Познато је да је Јохан Волфганг Гете (1749—1832) један од највећих светских песника. Гете је иначе студирао медицину и право, а поред књижевности он се страствено бавио и природним наукама. Тако је из те области написао дела: „Метаморфоза биљака", „Оптика", „Теорија боја". Та дела Гете је оценио као и књижевна, али ипак је он свету познат као генијални књижевник.

Микеланђело Буонароти (1475—1564), познат је целом свету као један од највећих вајара. И сам је сматрао да је он првенствено вајар. Исто тако он је био и славан сликар, а као архитекта завршио је цркву св. Петра у Риму. Па, поред тога он се са страшћу бавио књижевношћу и писао љубавне и побожне песме које су много цењене у италијанској књижевности.

Леонардо да Винчи (1452—1519) био је један од најизразитијих претставника Ренесансе. Највише је урадио у области сликарства, и као такав он је широким слојевима понајвише и познат, али, он је јако цењен као вајар, архитект и научник. Сматра се да је он претеча многих модерних научних проналазака. Тако је он предвиђао израду топова, авиона, бомби. Имао је доста тачна запажања из области механике дао је доста тачне податке о кретању небеских тела, предвиђао извесне ствари из геологије, ботанике, анатомије итд.

Ето, ово је само неколико примера „Енгрових виолина", а има их још много.

ШТА ЈЕ ВОЈГА?

Војга је највећа једнострука мрежа стајачица, то јест она се не повлачи. Исплетена је од веома танког памучног или ланеног конца. Дужина јој је различита, према потреби. Оканца су велика 15 до 17 милиметара, а у висину их има око 400. Војга може да стоји на морском дну или да лебди разапета испод површине мора преко увале и привезана на оба краја увале. За риболов војгама употребљава се једна лађа са 4—5 људи. Обично служи за лов на сарделе.

WALT DISNEY'S

Бен и ја

КАД САМ СЕ ОСВЕСТИО, ВИДЕО САМ ДА САМ НА ЗЕМЉИ. ЈЕДАН ГЛАС, КОЈИ ЈЕ, ЧИНИЛО МИ СЕ, ДОЛАЗИО ИЗ ВЕЛИКЕ ДАЉИНЕ, ГОВОРИО ЈЕ...

ГРИЦКО! ГРИЦКО! ГОВОРИ! КАЖИ МИ...

ГРИЦКО, ЈЕ Л' ТО БИО ЕЛЕКТРИЦИТЕТ?

ЈЕ Л' ТО БИО ЕЛЕКТРИЦИТЕТ! ЈЕ Л' ТО БИО ЕЛЕКТРИЦИТЕТ!

АЛИ, ГРИЦКО! ...ЈА НИСАМ МИСЛИО ДА...

ЗБОГОМ, Г. ФРАНКЛИНЕ! ЗБОГОМ... ЗАУВЕК!

И ТАКО САМ СЕ ВРАТИО СВОЈОЈ ПОРОДИЦИ... У РУПУ СТАРЕ ЦРКВЕ У КРИВОМ СОКАКУ. БЕН ЈЕ ОТКРИО ПРИРОДУ ЕЛЕКТРИЦИТЕТА... АЛИ ЈЕ ИЗГУБИО МОЈЕ ПРИЈАТЕЉСТВО

ЗЛАТО (СВЕ ШТО СИЈА

ЗРНО ПО ЗРНО — ПОГАЧА

КО РАНО РА ДВЕ СРЕЋЕ

НАИШЛЕ СУ БУРНЕ И ТЕШКЕ ГОДИНЕ. ТАКСЕ И ЦАРИНЕ КОЈЕ СУ НАМ ОСВАЈАЧИ НАМЕТНУЛИ ИЗАЗВАЛЕ СУ БУРУ НЕГОДОВАЊА И ПРОТЕСТА...

ЗАР ДА И ДАЉЕ ОВО ТРПИМО, ЉУДИ?

НЕ! НЕ! НЕ! ДОЛЕ КРАЉ!

НЕЋЕМО ДА ПУНИМО ЏЕПОВЕ ОСВАЈАЧА!

НЕЗАВИСНОСТ

ПРИРОДНО ДА САМ И ЈА ОСЕЋАО КАО И СВИ МОЈИ БЛИЖЊИ...

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

КРОЗ ЖИВОТ И ШКОЛУ

ЖЕЛЕЗНИЧКИ САОБРАЋАЈ

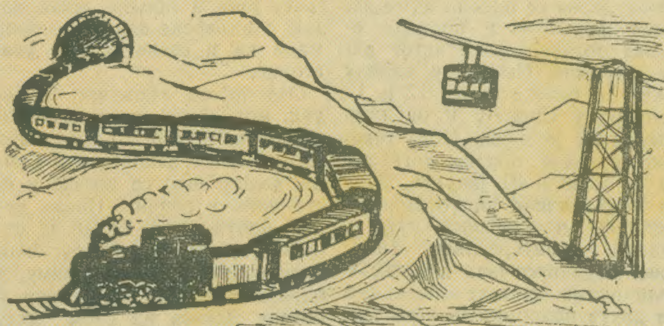

Железнице су најважније саобраћајно средство на копну. Њихов привредни, политички и стратегиски значај од великог је значаја.

Железнице се групишу по начину покретања локомотиве по шинама на: обичне, брдске, зупчане, жичане итд.; по ширини колосека деле се на: широке, нормалне и узане; по намени: на путничке, брзе, експресне, теретне, сточне, локалне, међународне, трансконтиненталне итд. Железнице су се развиле из путева са шинама чија је употреба прво почела у Немачкој (16 век), па затим у Енглеској (17 век). Вагоне, којима је у то време преношена руда, вукли су коњи или људи. Прву употребљиву парну машину направио је Енглез Џорџ Стивенсон. Она је пуштена у саобраћај на рударској прузи Стоктон — Дарлингтон код Њукасла (1825). Четири године доцније Стивенсон је израдио нову локомотиву „Ракету" за планирану пругу Манчестер — Ливерпул, која је с теретом прелазила 22, а без терета 45 километара на сат. Она је послужила као прототип данашње локомотиве. После тога почело је грађење железничких пруга у Европи. У почетку је то ишло доста споро, али у другој половини прошлог века изградња железничких пруга и железница нагло се развија, јер је развој железничког саобраћаја у тесној вези са развојем осталих привредних грана, а првенствено индустрије. Тако је прва пруга изграђена да би се повећао превоз угља за потребе индустрије која се нагло развијала.

У целом свету године 1859 било је око 100.000 километара железничке пруге, године 1886 — 500.000 километара, 1909 — 1,000.000 километара. Данас се рачуна да у целом свету има око 1,400.000 километара. По континентима су ове пруге распоређене овако: Северна Америка — 495.000 километара, Европа — 455.000; Азија — 180.000; Јужна Америка — 135.000; Африка — 80.000 и Аустралија — 50.000. По густини железничке мреже, односно по просечној дужини пруга на једном квадратном километру на прво место долази Европа (око 0,05 километара), а на последње колонијална Африка (око 0.003 км).

Најдуже железничке пруге су: Сибирска — 8.320 километара, Пацифичке железнице у Северној Америци (има их 12), око 6.000 километара, европски Симплон-оријент-експрес (Париз — Цариград) дуга је 3.028 километара итд. Пруге на највећој висини су: у Европи туристичка железница на планинском врху Јунгфрау у Швајцарској (висина 3.457 метара) и у Јужној Америци: Рио Мулато — Потоси у Боливији (4.880 метара). Брзина железничких возова је различита. Путнички се крећу брзином од око 50 километара на сат, брзи 80 до 90, а понеки возови се крећу и по 130 километара на сат. Број железничких станица у свету веома је велики. Овде ћемо само поменути број железничких станица у милионским градовима и њиховим предграђима. Тако у Лондону има 400 железничких станица, у Берлину 190. Највећа железничка раскрсница на свету налази се у Чикагу.

За погон железница употребљава се угаљ, нафта и струја.

Електрична железница је најпре изграђена у Америци 1895 године на краткој железничкој линији испод вароши Балтимора. У целом свету до 1914 године електрифициране су свега две железничке пруге које су биле, свака за себе, нешто дуже од сто километара. (Линија од 106 километара у Валтелину у северној Италији која је изграђена 1902 године и линија од 140 километара у САД код Њујорка која је била изграђена 1907 године). После Првог светског рата електрификација железница настављена је у знатно већој размери, па данас нису ретке државе које имају електричне железнице. Значај електричних железница је у томе што оне поред разних техничких преимућстава омогућавају уштеду угља, бржи транспорт и пријатније путовање.

Жичане железнице крећу се по јаком челичном ужету разапетом између гвоздених или дрвених стубова. На уже се вешају вагонети којима се превлачи роба. Сваки вагонет виси о два покретна точка, и сви су међусобно повезани тањим челичним ужетом без краја, које непрестано кружи покретано мотором и вуче вагонете. Зупчаста железница креће се одупирањем локомотиве о зупчасту плочу учвршћену на праговима између шина. На тај начин савлађују се успони на којима обичне локомотиве не би могле да саобраћају. Подземна железница почела је да се прави због оскудице простора у градовима, а и због тога да би се саобраћај убрзао. Она се креће кроз нарочите тунеле постављене испод земљине површине и испод речних корита. Употребљава се нарочито испод густих насеља. Путничке вагоне на овим железницама покрећу електричне локомотиве. Дужина пруга подземних железница у Лондону је око 400 километара, у Паризу 300 километара итд.

ИСТРАЈНОСТ И РАЗУМНОСТ У РАДУ

Ако је кратак дан, дуга је година.

Боље је не почети, него дочети.

Док се човек дима не надими, не може се ватре нагрејати. (Ко ни трпи дима, не види ватре).

Док смо живи, радимо; кад умремо, лезимо.

Кад је воље и зло иде на боље.

Ко добро почне, боље сврши.

Ко много ствари заснује, мало их доврши.

Ко устраје, тај се не каје.

Који хрт два зеца тера, ниједног не ухвати.

Не може се и ковати и дувати.

Не може се у исти мах бити с главом у берберници и с трбухом у ашчиници.

Од једног ударца дуб не пада.

Прва област, потоња мука; прва мука, потоња област.

Што се почне, ваља да се доспије.

НАЈВЕЋА ПОЛУОСТРВА НА СВЕТУ

Познато је да у свету има веома много полуострва, али ћемо овде поменути само највећа: Арабија 2,730.000 квадратних километара. Предња Индија 2,088.000, Лабрадор 1,300.000, Скандинавија 800.000, Пиринејско 584.000, Мала Азија 506.600, Балканско 468.000, Камчатка 264.000, Малачки 237.000, Кореја 218.000, Јорк (Аустралија) 195.000, Апенинско 149.000, Калифорниско 143.000, Јамал (Сибирија) 132.750, Кола 120.000, Флорида 110.000, Јукатан 73.000, Синајско 59.000. То су највећа полуострва у свету. У Јадрану су највећа ова полуострва: Истра 4.737,3, Пељешац 335,5 и Лингуета 62,0.

ЕПИЛОГ

Епилог је завршна реч, поговор; завршни говор на крају неког позоришног комада којим се глумац обраћа гледаоцима. У фигуративном смислу то је завршетак или непосредна последица неког догађаја или радње. Супротно од епилог је пролог.

ЧЕБ-БРАВА

Чеб-брава је врста вештачке браве са пет до седам затварача, од којих сваки треба да се дигне на своје место да би се брава могла да отвори. Тако је названа по њеном проналазачу енглеском механичару Чебу.

ШТА ЈЕ МАЈОЛИКА?

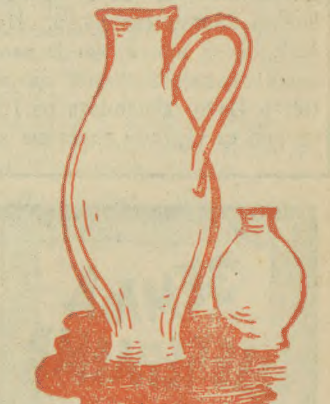

Мајолика су посуде израђене од фине иловаче са белом глазуром, а уметнички су ишаране. Мајолика-посуде нарочито су прављене у 16 веку. Највећи уметници тих времена, па и сам Рафаел Санцио, из личног задовољства радили су слике на таквим посудама. Назив је постао по талијанском острву Мајорки или Мајолики.

МАКЕДОНСКИ ПАМУК у XVIII веку

Када је памук на свом „великом и бурном путовању" стигао из своје домовине Индије у наше крајеве, не зна се. Али, већ у 13 веку он се помиње у једном разговору између краља Стевана Првовенчаног и епископа Димитрија, који каже краљу „да црква може бити саграђена и од платна ланеног или памучног". О памуку се говори и у једном дубровачком статуту из 1272 године. По томе статуту прописано је да једра на дубровачким бродовима буду од памучне тканине. Доласком Турака у наше крајеве памук почиње да се још више гаји, нарочито у Македонији. Хаџи Калфа, турски географ из половине 17 века, говорећи о Битољу каже „да је памук најчувенији производ тога града", а Јеротије Рачанин, путујући за Јерусалим 1704 године, каже да је у јулу видео да су око Велеса њиве засејане више памуком него житом. У 18 веку памук је освојио не само те њиве око Велеса, него и њиве око многих градова и села у Македонији.

На феудалним имањима Турака Македонци-чифчије гајили су памук, који су углавном откупљивали трговци из Аустрије, јер је Аустрија у оно време била највеће тржиште за македонски памук. Бале памука преношене су до Београда путевима од Скопља преко Ниша. Дуги каравани, камила за камилом, и коњ за коњем, натоварени балама памука данима су путовали. У Београду је био крај тога пута. Ту је памук утовариван у бродове земунских трговаца, па превожен уз Саву до Сиска, а одатле уз Дунав до Беча. Памук који је превожен до Сиска једним делом је даље пребациван у Трст, где су га откупљивали француски трговци за ратне потребе своје земље. Кад је за то дознала Аустрија, она је спречила превоз памука преко своје територије у Трст. Количине памука које су увожене у Беч биле су намењене потребама аустриског тржишта. Главни узрок извоза великих количина памука из Македоније били су ратови и револуције у удаљеним деловима света. Наиме, Енглеска је због рата са Америком (1775—1785) била присиљена да памук тражи на другој страни, а Наполеонова Француска тражила је такође памук, јер су Енглези блокирали европски континент.

Турско-аустриска трговина имала је огромне користи од памука. Царина у Београду, који је био гранични град према Аустрији, наплаћивана је према вредности памука, а она је била знатна, јер је једна бала стајала око 120 форинти. Исто тако земунски трговци и власници бродова имали су велике зараде од посредништва и превоза памука. Један запис из 1795 показује како су велике количине памука дотериване из Македоније у Београд, а одатле даље пребациване. Када је 1795 године Осман Пазван-Оглу са својим јаничарима напао Београдску варош, он је у вароши, поред осталог плена, нашао и велике количине памука који је био тек примљен од каравана. Јаничари су вршили напад на градску тврђаву, али без успеха. Тада су дошли на помисао да пренесу бале заплењеног памука до зидина града и да се преко њих пребаце у тврђаву. Одбрана је приметила њихове припреме и извршила снажан артиљериски напад на јаничаре који су савладани. Да би нанели што више штете, јаничари су побацали памук у Саву. Забележено је да су том приликом уништили неколико хиљада бала памука.

Последња деценија осамнаестог века (после Свиштовског мира) била је несигурна за трговину на Балкану. Шуме у Србији биле су пуне одметника, па су и дању и ноћу вршени напади на караване, који су пролазили друмовима. То и друго много је утицало на слабљење трговачких веза с Македонијом, па су производња и извоз памука у Македонији бивали све мањи. На ондашњем светском тржишту македонски памук био је веома цењен. Занимљиво је да је један од најпознатијих трговаца памука у то време био и Петар Ичко, дипломата из Првог устанка, који се још 1787 спорио са турским властима због царине на памук.

КАКО ПРОНАЛАЗЕ ПУТ?

Летње поподневно Сунце немилосрдно је пржило већ пожутелу ливадску траву. Ваздух је био врео, сув и готово непокретан. Тишину летњег поподнева нарушавало је само тихо, непрекидно зујање инсеката. На средини ливаде лежао је потрбушке један човек. Иако му је зној обливао лице, он није учинио ниједан покрет да га обрише. Лежао је непомично и није скидао поглед са сенки које су на земљу бацале мали вештачки заклони од сунца које је он с много труда и пажње саградио поред једног косо постављеног огледала. Кроз сасушене влати траве журно се кретао један мали мрав као да иде познатим путем који води његовој „кући". Кад је наишао на сенку коју је бацао заклон, мрав је прво успорио ход, а затим, као да је изненада изгубио пут, стао је збуњено да трчка тамо-амо. Тако се нашао поред косог огледала са чије су се глатке површине одбијали сунчеви зраци. Наједном, мрав се нагло окренуо и журно пошао. Али, не више у правцу којим је раније ишао, већ натраг, истим путем којим је и дошао.

Кад се мрав изгубио у трави, човек је задовољно одахнуо и придигао се. Цело тело бридило му је од укочености. Али, он то као и да није осећао, јер је имао још један доказ за своју теорију да неке животиње, међу њима и мрави, одређују правац свог кретања према Сунцу.

Доктор Феликс Сенчи, зоолог, дуго је тражио одговор на питање како животиње успевају да се врате својим „кућама", од којих се, понекад, удаље више километара. Њему је било познато да се мрави, који обично иду у групама, крећу једном уском путањом по којој, одлазећи од „куће", излучују неку течност одређеног мириса. Тај мирис им је касније путоказ приликом повратка. Али, он је, такође, приметио да се сви мрави не враћају путем којим су отишли и да се неки од њих често одвајају од групе. Како они нађу пут? После дужег посматрања закључио је да мрави одређују правац свога пута према томе с које им стране долази сунчева светлост. Мраву, који је збуњено застао кад је наишао на сенку Сенчијевог заклона, сунчана светлост долазила је са западне стране. Међутим, огледало које је бацало на мрава одбијену сунчеву светлост налазило се на супротној, то јест источној страни. Због тога се мрав, коме се од слике Сунца у огледалу учинило да је право Сунце, вратио путем којим је дошао.

Код неких животиња је та способност оријентације урођена, док је код других стечена или бар појачана „животним искуством".

Чим се, например, младунче водене корњаче излеже из јајета оно мора да обави две ствари: да се кроз песак или муљ, у које корњача — мајка полаже јаја, пробије навише и да се одмах затим упути до најближе воде. Да би изишло до воде оно мора да учини нешто сасвим супротно: да се пробије навише, а да би дошло до воде оно мора да учини нешто сасвим супротно: да се спушта. За извршење првог задатка оно, како научници мисле, поседује један урођени нагон. Али, њима дуго није било јасно како оно непосредно пошто се излеже нађе најкраћи пут до прве воде. Одговор на то питање био је добијен после дужег истраживања и гласио је: помоћу светлости. Наиме, небо изнад светлуцаве водене површине има јаснију боју од неба изнад земље и оно служи као путоказ младој корњачи на њеном путу до воде.

Способност пчеле да нађе пут до своје кошнице једним делом је урођена али је већим делом стечена. Ако се тек излежена пчела однесе из кошнице један километар далеко и тада пусти на слободу, она ће дуго летети описујући широке кругове и спирале пре но што се врати „кући". Међутим, стара пчела, која се небројено пута удаљавала од кошнице, полетеће у правој линији према њој чак и као је однесу два километра далеко. Поред тога, пчеле умеју да „кажу" другим пчелама у коме правцу треба да лете па да дођу до хране. Пчела која се после скупљања нектара вратила у кошницу изводи пред осталим чудну и прилично сложену игру њишући на различите начине задњим делом тела. Покретима у тој игри, она саопштава пчелама у кошници колико далеко и под којим углом према Сунцу треба да лете па да дођу до испаше са које се она враћа.

Но, још много теже је објаснити шта служи као путоказ оним животињама које на својим чудним путовањима превале по неколико хиљада миља, а затим се опет враћају својим „кућама". Узмимо, например, рибу лосос која полаже своју икру у слатким водама дубоко у унутрашњости копна, обично у некој мањој реци. Кад млади лососи достигну две године, они крену низ реку и путују све док не стигну до мора. У сланој морској води живе око две године превањујући притом велике даљине. Али, кад се приближи пета година и лососи достигну своју зрелост, они напуштају море и враћају се у „завичај". Да би стигли до њега они морају да плове узводно, да из веће реке прелазе у мању, из ње у још мању и тако редом све до поточића где су њихове „мајке" положиле икру и где ће се и они мрестити. Како лососи не погреше пут и не уђу у неку другу реку или речицу? На то питање тешко је одговорити са сигурношћу, али научници мисле да су лососи веома осетљиви на хемиски састав воде и да су у стању да на ушћима река открију чак и најслабији траг „родних вода". Да би проверили тај закључак, зоолози су узимали икру из једног потока и преносили је у други. Излежени лососи, враћали су се после свог дугог „странствовања" у „поток-помајку" у чијој су води „угледали свет".

Иако чудно, моћ оријентисања код животињских врста о којој је досад говорено, ипак се објашњава осетљивошћу животиња према светлости, хемиском саставу околине, навикама. Али, има случајева који се, бар засад не могу објаснити утицајима из спољног света. Познати психолог Џ. Б. Рајн, који се поред психологије људи бави и проучавањем психологије животиња, наводи неколико готово невероватних, истинитих и проверених случајева које је заиста тешко објаснити.

Мачак „Шећерко" припадао је једној фармерској породици. У јуну 1951 године његови господари продали су своје имање и купили друго, више стотина километара далеко. Кад су полазили, оставили су „Шећерка" једном од својих пријатеља. Две недеље после њиховог одласка „Шећерко" је нестао. Августа 1952 — значи четрнаест месеци касније, док су фармер и његова жена били забављени мужом, кроз шталски прозор ускочила је нека мачка и стала да се умиљава око њихових ногу. Муж и жена збуњено су се погледали. Немогућно да је то „Шећерко". Па ипак, био је то њихов мачак који је четрнаест месеци лутао док их није пронашао.

Како је „Шећерко" успео да пронађе своје господаре? Природа још има својих тајни. И ово је једна од њих.

УВЕК ИСТОГ ДАНА

Кажу да се на свету највише разговара о времену и да су то најбесмисленије и најдосадније приче. Па, ипак, људи причају о времену. Причамо сви, јер нам је хладно време досадило, јер се љутимо што се и пролеће не придржава календара. Иако је то донекле тачно, изнећемо вам најновију теорију која објашњава како настају велики пљускови, провале облака и снежне вејавице и у које их дане можемо очекивати.

Аустралијанац Е. Џ. Бауен, творац ове теорије, није метеоролог, већ познати физичар, стручњак за микро-таласе. У августу прошле године, Бауен да би решио неки проблем из области радио-физике, проучавао је и статистичке податке о количини кишних и снежних падавина у Сиднеју и околини. Подаци су обухватили период од близу пола века: од 1902 — 1944 године. Њему је најпре пала у очи једна чудна појава која се никако није могла објаснити случајношћу. Наиме, из података се видело да се велики пљускови и провале облака догађају увек истог дана у години. Например, сваких шест до осам година, 12 и 13 јануара у Сиднеју и околини пљуштала је киша. Исто тако, јаке провале облака догађале су се 22,23 и 31 јануара. Бауен је пронашао још осамнаест „кишних" и „снежних" дана у години. Заинтересован тиме, узео је да проучава податке о количинама кишних падавина из друге половине 19 века. Дани провале облака и пљускова поклапали су се: опет 12, 13 22, 23, 31 јануара и остали дани које је Бауен већ био означио као „кишне".

А како је на другим континентима? Бауен је нестрпљиво очекивао да му стигну подаци из Африке, Чилеа, Британије, Азије. Кад их је добио и упоредио с „кишном" картом Аустралије, видео је да свуд у свету јаке и обилне кише падају у одређене дане у години, мада не и сваке године узастопце.

Ова појава, закључио је Бауен, мора бити да је последица нечега што је у вези са кружењем наше планете око Сунца, нечега што се догађа у исте дане у години. После дужег проучавања, Бауен је открио узрочника. То су били метеорски пљускови. Наиме, у одређене и увек исте дане у годину Земља на свом путу око Сунца пролази кроз путање метеорске прашине. Упоређујући те датуме, Бауен је видео, да кишни дани наступају тачно тридесет дана после Земљиног проласка кроз метеорске путање.

Метеорски пљускови су непокретна прашина, остаци несталих комета. Честице тих скупина метеорске прашине, понеке велике као што су метеори, а понекад ситне као најфинији прах, састављене су од силицијум диоксида и оксида гвожђа. Метеорске прашине налазе се увек на истом месту, тако да Земља пролази кроз њих у исте дане у години. Кад прашина доспе у Земљину атмосферу, њене крупније честице усијају се од трења кроз ваздух и изгоре. Тада их видимо као сјајна тела која прелећу преко неба и која називамо звездама падалицама. Међутим, ситније честице немају довољно велику масу да би могле да се усијају и изгоре, па под утицајем Земљине теже почињу да падају. Ако на том свом путу не наиђу на облаке, који у себи садрже довољно влаге, оне падну на земљу. Међутим, ако су облаци кроз које падају довољно густи и влажни, водена пара згусне се око честица прашине и претвара кишу и снег. Због тога, иако јаке кише на читавом свету падају истог дана у години, оне не падају свуда истовремено. Јер, над неким деловима Земље метеорска прашина наиђе на облаке довољно густе и влажне, а над другима не. Према томе, немогућно је одредити да ли ће и у коме делу света на Бауенове „кишне дане" киша заиста и пасти, јер то зависи и од облака. Али, у те дане можемо је очекивати.

ЗЕМЉА ШЕЋЕРЛЕМА

СИЛИ СИМФОНИЈА ОД ВОЛТА ДИЗНИЈА

Ко ће први стићи мети?
Ко је бржи и од зеца?
Ту већ сви су бициклети,
сви точкови од – переца!

Ко ће брже...

Године 1908 одржано је у Лондону једно од првих великих такмичења за титулу најбољег и најбржег стенографа света. Публика која је присуствовала такмичењу била је у недоумици коме да поклони своју пажњу и дивљење: стенографима, чије су оловке просто летеле преко хартије, или човеку који им је диктирао, јер је он говорио све брже и брже, а ипак тако јасно и разговетно да су такмичари могли да разумеју сваку његову реч. За стенографског шампиона био је проглашен такмичар који је у току пет минута успео, разуме се без иједне грешке, да бележи 220 речи за један минут. Тај рекорд је, додуше, давно премашен, јер је постигнута брзина од 250 речи за један минут. Међутим, у практичном животу таква брзина у бележењу речи није ни потребна, јер чак ни најискуснији говорник не изговори више од 120—150 речи у минуту.

За вештину брзог и скраћеног писања, коју ми називамо стенографијом, знали су, изгледа, још и стари Грци. По неким реченицама из списа Диогенеса Лаерцијуса, писца биографија грчких филозофа који је живео у другом веку, може се закључити да је Ксенофон стенографски бележио неке Сократове беседе. То би значило да су Грци знали вештину скраћеног писања још у четвртом веку пре наше ере. Међутим, поред тог прилично несигурног податка, има и других доказа да су се Грци служили стенографијом. На једној оштећеној мермерној плочи, која је крајем 19 века ископана на атинском Акропољу, нађен је делимичан опис система скраћеног писања, по коме се самогласници и неки сугласници, уместо обичним словима, означавају усправним, косим или положеним цртама. Ова плоча потиче из 4 века пре наше ере. По свему судећи, то је био систем скраћеног, збијеног писања, што још не мора да значи да се његовом употребом могла постићи и нека изузетна брзина у писању.

Најважнији од грчких стенографских рукописа, такозвана „воштана књига", налази се данас у Британском музеју. Она се састоји од седам дрвених таблица, које су са обе стране премазане воском, и дрвених корица чија је само унутрашња страна навоштена. „Воштана књига" — бар тако изгледа — уствари је „вежбанка" неког ђака који је тек учио стенографију. Многи знаци и групе знакова понављају се по неколико пута, као да се ђак трудио да научи како се тачно пишу и да их запамти. Неки научници верују да се у „воштаној књизи" крије кључ старе грчке стенографије, и то стенографије у данашњем смислу речи, којом се постиже не само скраћено и збијено, већ и брзо писање. Нажалост, знаци којима су воштане таблице прекривене нису ни до данас протумачени.

И у средњовековној Грчкој употребљавана је нека врста стенографије. Према мишљењу научника, та стенографија није значила корак напред. Уствари, за све старе грчке системе у стенографији може се мирно рећи да су углавном служили томе да се постигне скраћено и збијено писање, да би се што више штедео материјал на коме се писало, јер се до папируса и пергамента тешко долазило.

Но, док се о грчком скраћеном писму може говорити само као о некој врсти брзог писања, Римљани су се не само служили правом стенографијом, већ је она била један од предмета у римским школама. Према тврђењу римског биографа и историчара Светонија вештину „брзог писања" изумео је Еније, први римски песник. Ипак изгледа да је тачније тврђење већине научника да је њен творац Маркус Тулијус Тиро, роб-слободњак Цицероновог оца и Цицеронов пријатељ и друг из детињства. Знаци којима се Тиро служио — кажу да је помоћу њих бележио Цицеронове говоре — названи су „ноте Тирониане". У његовом систему брзог писања, који је настао 63 године пре наше ере, свака реч претстављена је само једним знаком. Мада су ти знаци постали на основу латинске абецеде, они имају чисто идиографску вредност. Праве „ноте Тирониане" нису сачуване, али су нам остали примерци „брзог писма" који су створени на основу римске стенографије. То су списи са дворова краљева из франачких династија Меровинга и Каролинга. Системи брзог писања засновани на Тировом одржавали су се све до 11 века, а затим им се губи сваки траг.

Енглеска је, међутим, колевка нове стенографије. Године 1588 доктор медицине Тимоти Бриг објавио је први уџбеник стенографије: „Вештина скраћеног, брзог и тајног писања". Књигу је посветио краљици Јелисавети, која му је због тога дала један мали посед у Јоркширу и право да за следећих петнаест година једино он сме да учи друге стенографији и да штампа уџбенике. Отада се стенографија лагано али стално усавршавала.

Од појаве Бригове књиге па до модерног система енглеске стенографије, коју је усавршио Исак Питман, у Енглеској је објављено више уџбеника о „вештини брзог писања". Међутим, догађало се да је стенографија, уместо да користи, често наносила штете и доводила до великих заблуда, нарочито у књижевности. Тако, например, Шекспиров савременик Томас Хејвуд каже у својој књизи „Пријатни разговори и драме" да су за време приказивања његове драме „Краљица Јелисавета" неки гледаоци „бележили садржај помоћу стенографије и после га дали у штампу, али да је у тако објављеним књигама ретко која реч била тачна". Тиме се, тврде неки историчари књижевности, може објаснити и нетачност првих издања Шекспирових дела „Хамлет", „Ромео и Јулија" и „Веселе жене виндзорске".

Енглески систем стенографије касније су примили и прилагодили своме језику Немци и Французи, а убрзо затим и сви остали народи. Од југословенских народа Хрвати су први добили стенографију. Хрватски систем стенографије израдио је 1864 године Фрањо Магдић, и то на основу немачког. Разуме се да је касније његов систем мењан и усавршаван. Две године доцније створен је први српски стенографски систем, који су израдили Милош Миловук и Ђорђе Ђорђевић.

Данас се без стенографије и стенографа ни би могао замислити рад у многим научним, културним и политичким установама, а нарочито у новинарству. О сваком значајном догађају у свету, без обзира на коме се делу земљине кугле догодио, дописници појединих листова обавештавају своје редакције још истог дана. А њихове телефонске извештаје бележе верно, реч по реч, редакциски стенографи, трудећи се да пишу што брже. Јер, од тога „ко ће брже" често зависи престиж и углед једног листа.

Трка аутомобила око света

Пре 46 година становници многих земаља могли су посматрати необичну аутомобилску трку преко три континента. То се, први пут откако је пронађен аутомобил, одржавало једно велико такмичење — трка око света. На старту у Њујорку велика маса света испратила је одушевљеним поклицима шест такмичара: једног Американца, једног Италијана, једног Немца и три Француза. У старомодним за наша данашња схватања, али за оно време у најмодернијим колима, такмичари су имали да пређу Северну Америку, а затим, пошто би се лађом превезли преко Тихог Океана, да наставе пут од Владивостока преко Сибира, европске Русије и Немачке до Париза, где је био циљ трке.

У данашње време често се приређују аутомобилске трке, на којима се проверава брзина појединих кола, као и вештина возача. Али, осим ове трке која је почела 12 фебруара 1908 године, ниједном више није била одржана трка око света. Ово је и разумљиво кад се има у виду нагли развитак аутомобилске индустрије и техничко усавршавање мотора. Није више важно показати да аутомобил може превалити више стотина километара, јер је то данас свима познато и разумљиво. Међутим, пре готово пола века требало је доказати да је аутомобил способан и за дуготрајне вожње, у разна доба године и на лошим путевима. То није био нимало лак посао. Сећајући се тога двадесет пет година касније, поводом једне међународне изложбе аутомобила, победник у овој трци Немац Ханс Кепен рекао је:

— Данас изведете аутомобил из гараже, притиснете на једно дугме и он полази, а ми смо морали свакога јутра загревати смрзнути мотор, понекад и сатима. Наше гуме могле су издржати највише 200 километара, а нове се нису могле нигде успут купити. Зато смо увек морали да носимо на колима по неколико резервних гума. Још горе је било са бензином. Због снега, рђавих путева и успона, кола су трошила обично литар бензина на један километар. Како успут није било ни гаража ни бензинских пумпи, то смо морали у своме аутомобилу увек имати резерву бензина од око хиљаду литара, колико нам је отприлике било потребно да превалимо пут од једне веће вароши до друге. Поред тога, сами смо морали да вршимо све оправке.

Кепен је овај пут од Њујорка до Париза прешао за 164 дана. Требало му је, дакле, два пута више времена да обиђе свет него Филеасу Фогу, јунаку Жил Верновог романа, који је земљину куглу обишао за 80 дана, користећи се свим могућним саобраћајним средствима која су била позната крајем 19 века.

Колико има људи на свету

По статистици УНЕСКО-а на земљиној кугли било је 1900 године 1,600.000.000 људи, док 1952 око 2 милијарде и 320 милиона. Од тога: 1 милијарда и 31 милион живи у кућама које су солидно грађене, 10 милиона станује у колибама, а око 300 милиона немају стално боравиште. Осим тога, по тој статистици 310 милиона иду потпуно наги, док 700 милиона носе само превез око појаса или неки огртач.

Браћа Симићи

То је било 1941 године. У строј једне устаничке чете у Ивањици ступила су, поред осталих, и браћа Симићи; два снажна, лепа ђака. Стали су између радника и сељака који су устајали да се боре за слободу народа и земље. У чети су их звали присним именима, која су им наденули њихови школски другови и родитељи: Боле и Кико.

Када је минула Прва непријатељска офанзива, борци из Србије прешли су у друге крајеве. Битке су се преносиле преко Санџака: преко његових снегова, планина и залеђених река све до Босне, где је у марту 1942 године образована Друга пролетерска бригада. Нераздвојни, браћа Симићи били су у њеном Првом батаљону.

Дошла је Трећа непријатељска офанзива. Први батаљон без одмора, без хлеба и без сна држи положаје које засипају непрекидном ватром свеже немачке трупе.

Ивањчани се налазе у Првом батаљону. Већ су искусни партизански борци. Снажно одбијају нападе на положају Живањ, између Сухе и Автовца. Њихов положај се не угиба. Оне који гину замењује: увећавана снага преживелих, њихов бол за изгинулим друговима и њихова гвоздена одлучност да се боре до победе...

Положај на Живњу је до рушевина старе аустроугарске касарне где је некад била граница. Сви који гину блиски су преживелим као браћа. Ипак, бол је свирепије ујео за срце Бола када му рекоше да је његов млађи брат Кико погинуо. Појурио је на место погибије и са друговима, на брзину, ископао раку у камену и у њу спустио мило, незаборавно лице које је расло и сазревало поред њега, а пало у врлетној близини рушевина старе касарне.

Прошла је година дана. Хиљаде километара у тешком

маршу прешла је Друга пролетерска. Боле се борио на Купресу са црним усташким легионарима. У једном јуришу у њему је још јаче ускипела жеђ за осветом када су му жене из збега рекле да усташе без предаха пале куће и кољу децу, јурнуо је као вихор и пао тешко рањен. Три дана доцније другови су га нашли у шуми.

— Надао сам вам се!

То је било једино што је проговорио показујући на своју откочену пушку чија је цев била уперена у његове груди. Ако наиђу усташе или Немци, ако наступе безнадежни тренуци у мукама, без хлеба, без воде, без помоћи, требало је само да повуче за ороз...

Последњи метак, намењен његовим младим грудима, другови су опалили на непријатеље...

Друга пролетерска стигла је у пакао Пете офанзиве. Тридесет срчаних бораца Првог батаљона одређено је на положај крај пута којим се крећу Немци, у близини Тјентишта. У жестоком сукобу брзо је покошена једна немачка чета. Шездесет лешева у плавим униформама остало је на земљи. Међу борцима Првог батаљона био је и Боле. Борба се водила у близини гроба његовог млађег брата, кога је пре две офанзиве сахранио ту у стењаку...

Немци су разбијени. Рањени и преживели непријатељи повлачили су се. Само један њихов војник још је пуцао иза заклона. Стигла је заповест да Први батаљон крене даље.

— Ја бих да посетим Киков гроб пре него што се одавде кренемо, — рекао је Боле другу крај себе.

— Још је опасан пролаз! Разбијени Немци се бране!

— Ту је само онај један! одговорио је Боле.

Понесен силном љубављу за братом, до чијег га је гроба поново довела борба, Боле је јурнуо на Немца који је пуцао иза заклона, јер је туда водио пут до гроба у стењаку... Боле се храбро устремио на Немца. Одјекнула су два узастопна пуцња.

Пали су обојица...

Покрај брата, коме је журио у сусрет, у камењару на положају Живањ, другови су сахранили и Бола...

После ослобођења браћа Симићи пренесени су у заједничку гробницу осталих бораца у Ивањицу да би ту били заувек здружени са онима с којима су ступили у прве партизанске чете славне 1941 године.

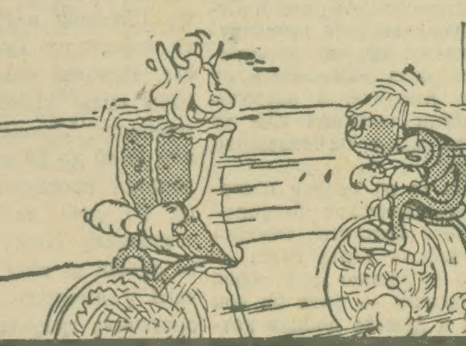

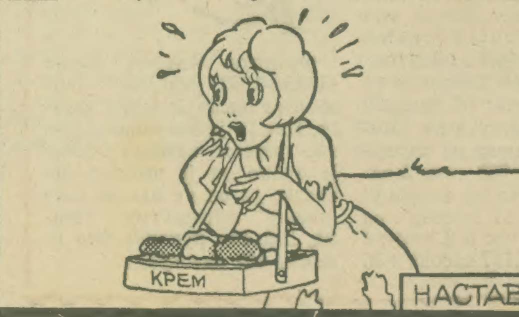

НАСТАВИЋЕ СЕ

ПТИЦЕ У КИНИ

Каже се да су птице омиљеније у Кини него ма где у свету. Као што се у другим земљама држе по кућама пси и мачке, тако се у Кини држе птице. Кад је настао обичај да се птице држе у кавезима, не зна се. Познато је, међутим, да то није било ништа ново у четвртом веку пре наше ере. У другом веку пре наше ере помињу се препелице које су служиле за међусобну борбу, као у неким земљама петлови. Борба препелица и данас је омиљена у Кини. Многи стари песници посвећивали су песме својим крилатим љубимицама. Птице у кавезу биле су чест мотив и старих кинеских сликара.

У време династије Минг, птице певачице биле су веома омиљене. У саставу царске палате у Пекингу постојала је специјална зграда, такозвана „кућа стотину птица“. У њој су се могле наћи све тада познате врсте птица-певачица. У то време посвећивала се велика пажња и изради кавеза, који су били права уметничка дела. Богатији људи имали су кавезе начињене од лакованог дрвета, бамбуса, слонове кости, корњачине коре и абоноса. Нарочито су биле лепе резбарије у слоновој кости. И мали порцелански судови из којих су птице пиле воду, па чак и куке о које су кавези вешани, били су уметнички израђени и доприносили су лепшем изгледу кавеза.

И у новије време птице се држе у великом броју у кинеским кућама. По градовима се могу видети људи како се шетају сунчаном страном улице држећи у руци кавез, или пак штапић на коме се налази птица везана ланчићем око врата. Птице се држе у првом реду због гласа, а затим и због лепог изгледа. Најомиљенија је једна врста штиглица, који има и пријатан глас и лепо перје. Омиљена је и монголска шева, која располаже читавим репертоаром, од својих сопствених песама до подражавања гласова других птица, па чак и маукања мачака. Кина је једина земља у којој шева пева у кавезу. Кинези то постижу на тај начин што са унутрашње стране кавеза праве широку платформу, по којој шева може да хода размахујући крилима.

Птице у Кини имају често врло живописна имена. Таква су, например: „златно крило“, „калајни кљун“, „птица са елегантним брковима“ или „глупа баба“.

На трговима кинеских градова може се сваког дана видети велик број кавеза са птицама поређаних у редове или сложених на колицима која гура продавац. Та „роба“ увек привлачи мноштво посматрача и купаца. С обзиром на то да се око педесет разних врста птица држи у кавезима, пијаце пружају богат избор. Према једном будистичком веровању, грех је држати птицу у затвору. Зато се и данас могу видети Кинези који купују птице да би их одмах затим пустили на слободу. Па ипак, већина ухваћених птица није ове среће, већ мора цео свој век провести у кавезу.

КРОЗ ИСТОРИЈУ АТОМА

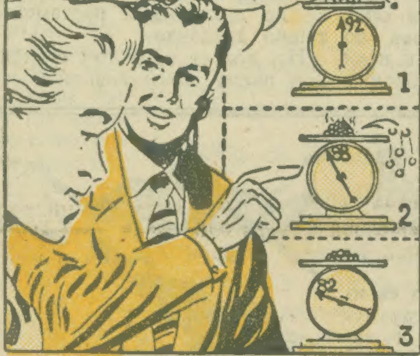

ВЕРОВАЛИ или не...

ФРИЗУРА ГРЕНЛАНДСКИХ ЕСКИМКИ

Све Ескимке с Гренланда које су остале удовице чешљају косу на исти начин, трудећи се да њихове фризуре буду што вернија копија најистакнутијег врха планине Килертингјут. Понеке од њих везују косу широком белом врпцом, што је знак да желе да ступе у други брак.

РОЂЕНДАНСКИ КОЛАЧ — ЗА КОКОШКУ

На имању Мајкела Шерија, фармера из Сут Амбоје, у Америци, био је пре две године свечано прослављен шеснаести рођендан кокошке „Лепојке“. Рођендански колач са шеснаест свећица био је стављен пред „Лепојку“ као признање и награда за вредно дугогодишње ношење јаја.

НЕОБИЧНА СТАТИСТИКА

Један француски статистичар израчунао је на шта све просечан човек који живи осамдесет година употреби своје време. Према његовој статистици, он утроши: 444 часа и 6 минута на везивање кравате; 54 дана 20 часова и 7 минута на умивање; 27 година на спавање; 6 година 100 дана 2 часа и 22 минута на исхрану; 21 годину и 3 месеца на рад; 1 дан, 1 час и 3 минута на смејање; 3.137 часова и 36 минута на прегледање листова и часописа; 307 часова и 7 минута на паљење цигарета, 48 дана 17 часова и 3 минута на прање зуба; 4 дана 2 часа и 26 минута на зевање; и, најзад, на бријање 7 месеци 18 дана 2 часа и 35 минута. За све остало човеку остане још 25 година 350 дана и 38 минута.

ПОЗНАВАО ИХ — ПО ГЛАСУ

Слепи лондонски судија Џон Филдинг, који је умро 1780 године, могао је да распозна све особе којима је у току свог службовања судио, или које су се појавиле на суду као сведоци. Филдинг је могао да разликује људе по гласу. Сматра се да је по боји гласа слепи судија могао да распозна 3.000 особа.

ЧОВЕК КОЈИ ЈЕ СПАВАО СТОЈЕЋИ

Ирац Вили Ричардсон из Киокука, у америчкој савезној држави Ајови, последњих 45 година свог живота ниједном није легао у постељу. Ричардсон је спавао само седећи или стојећи.

„ТЕШКА“ ЛИТЕРАТУРА

Француз Антоан Диње (1759—1832) читавог свог живота писао је једну књигу. Кад ју је завршио и поднео једном издавачу, овај је одбио да је штампа рекавши да он не издаје тако „тешку“ литературу. Наиме, Дињеов рукопис био је тежак 440 килограма.

Савремена прича о БОГАТСТВУ

Од давнина постоје легенде и приче о златним ризницама, драгом камењу, бисеру и осталим драгоценостима које су примамљивале људе, доносиле им раскошан живот и богатства или их бацале у искушења и сукобе. Овде ћемо вам изнети савремену причу о богатству у свету.

Данашња прича о злату и богатствима света састоји се од једноставног упоређења оних људи и оних земаља које производе злато и оних који њиме располажу. Разлике између њих постојале су и раније, али никад нису биле толико упадљиве као данас.

Највише злата на свету — рекло би се — има она земља која га највише и производи. Најбогатији и, можда, најбезбрижнији су становници управо те земље? Напротив, ствари изгледају сасвим друкчије.

Јужноафричка Унија која данас производи највише злата — она сама даје преко две петине (44%) светске производње злата — ни издалека није најбогатија земља на свету, већ су њене залихе злата знатно мање него, рецимо, Холандије у којој нема ниједног налазишта овог племенитог метала.

Ако једна земља има руднике злата и производи га, то још није довољан услов да би се она уврстила одмах у ред богатих и снажних држава, али тај фактор би ипак морао, по закону логике, повољно утицати на њен привредни развитак. Међутим, многа подручја у свету, иако богата златним рудницима, још увек су не само врло сиромашна, него чак спадају међу најзаосталије области у свету уопште. Ево једног грубог упоређења:

Афрички континент има највећа и најпродуктивнија налазишта злата и даје преко половине (51%) светске производње, међутим Африка данас не располаже ни једним стотим делом светских залиха злата (има само 0,6%). Ако се издвоји Јужноафричка Унија која има самосталност у оквиру Британског Комонвелта, сви остали значајни афрички произвођачи злата су колонијални поседи — Златна Обала, Јужна Родезија, Белгиски Конго, Тангањика — и не располажу златом које сами производе. Практично то значи да ове земље, иако сваке године износе на светско тржиште око 6% укупне производње злата, не могу да задрже за себе ништа, јер зависе од својих метропола, тј. од британске, белгиске и француске колонијалне управе.

За разлику од афричких произвођача, европски непроизвођачи контролишу велике количине злата. Например, мале земље као што су Белгија и Луксембург имају 2% од укупних светских залиха злата, а Швајцарска — иако нема ниједног златног рудника — држи око 4% укупне количине злата у свету.

Најупадљивији контраст показује пример Сједињених Америчких Држава које данас дају само један четрнаести део (око 7%) светске производње злата, а истовремено држе две трећине (66%) од свих залиха злата које постоје на нашој планети. Разумљиво је да су земље најбогатије златом увек у неупоредиво бољем положају, јер помоћу свог извоза робе и финансиским продирањем могу да освајају тржишта и стратешке позиције у свету и да на тај начин умножавају своја богатства. С друге стране, сиромашне земље принуђене су да ограничавају свој развитак, јер им недостају материјална и финансиска средства. Например, упоређење два континента, Африке и Северне Америке даје изненађујућу слику: Африка производи шест пута више злата од Северне Америке, а располаже златним залихама које су 172 пута мање од северноамеричких!

Кад би се на основу постојећег неуједначеног распореда укупног богатства начинила географска карта света — као што је учинио један француски часопис — онда би континенти и државе добили потпуно непознате облике и размере. На таквој карти светских богатстава (која је приложена) готово ишчезавају неки континенти, као Африка и Јужна Америка, јер је њихова величина приказана сразмерно њиховом богатству, док Европа, например, достиже величину Азије, Британска Острва изгледају већа од половине Европе, а на Сједињене Америчке Државе — које поседују око 40% свих богатстава света, укључујући златне резерве, економски потенцијал и национални доходак отпада готово половина читаве карте света.

Ако се посматра просечни доходак на појединог становника, онда су у најбољем положају Американци, Швајцарци, Швеђани и Енглези. Руси се налазе на тринаестом месту. Најнижи животни стандард имају становници Екваторијалне Африке: њихов приход је 40 до 60 пута мањи од дохотка просечног Американца. То значи да сто милиона становника Централне Африке троши за свој живот мање него у Америци два милиона просечних грађана.

ЧИЈИ ЈЕ ОВО ЖИВОТОПИС?

Дајемо вам животопис једног од најистакнутијих руководилаца класног радничког покрета у Србији.

Рођен је 1884 године у селу Волујак, у моравском округу. Отац му је био учитељ. Као дете дошао је у Ужице, где је учио пети и шести разред гимназије. Ту је дошао у додир са ђацима социјалистима. Гимназију је завршио у Београду, а затим се уписао на правни факултет. Још као ђак гимназије постао је дописник „Радничких новина“, у којима је, у облику фељтона, објављиван његов превод Марксове брошуре „Надница, цена и профит“. Био је веома скроман и своје чланке није потписивао. Мада је постао члан редакције још почетком 1905 године, први његов потписани чланак, који је био посвећен револуцији у Русији, изишао је тек 1906 године у првомајском броју „Радничких новина“.

Био је члан Српске социјалдемократске партије од самог њеног оснивања, а у главну партиску управу изабран је на Седмом конгресу, 17 маја 1909 године. На том конгресу држао је реферат „О колонијалној политици и националном питању“. Његов реферат са Осмог конгреса (1910) „О акцији и тактици“ и реферат са ванредног конгреса (1912) „За слободу штампе“ објављени су као посебне брошуре. Крајем 1909 године учествовао је на Првој социјалдемократској балканској конференцији као један од делегата Српске социјалдемократске партије.

Ако се још нисте сетили о коме је реч, читајте даље.

Заједно с Димитријем Туцовићем био је један од уредника партиског теоретског часописа „Борба“, у коме је објављен низ његових чланака. Али, он није био само најбољи новинар кога је Партија имала, већ и сјајан говорник, теоретичар и практичан партиски радник. У Туцовићевом отсуству, 1912 године, замењивао га је на дужности секретара Партије, а кад је Туцовић отишао у Први светски рат изабран је за секретара. Заједно с Тришом Кацлеровићем био је одређен за делегата на међународној социјалистичкој конференцији у Стокхолму. Том приликом њих двојица објавили су мемоар о тешком стању у окупираној Србији. Из Стокхолма отишао је у Лондон. Пред крај рата, баш кад се спремао на повратак у отаџбину, умро је од последица операције слепог црева. Сахрањен је на лондонском гробљу Хај Гејту, поред гроба свог великог учитеља Карла Маркса.

Поред оригиналних радова, објавио је и много превода. Најзначајнији од њих су: превод Марксовог дела „Најамни рад и капитал“, „Жена и социјализам“ од А. Бебела и „Економска теорија Карла Маркса“ од К. Кауцког. По своме раду и доприносу социјалдемократској партији долази непосредно иза Радована Драговића и Димитрија Туцовића.

Ако се ни сад нисте сетили, дајемо вам одговор.

(Душан Поповић)

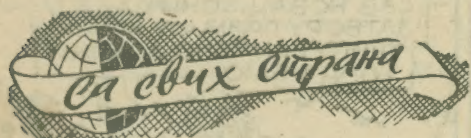

ПРОНИЈАРСКА ВОЈСКА

У Средњем веку у Србији постојала је војска у којој су служили пронијари, то јест људи којима је владалац давао земљу (пронију) с обавезом да ће „ићи с њим на војску“. Та војска била је на средини између властеоске, која је по правилу била обавезна, и најамничке, у коју су људи ступали да би зарадили новац.

ПАРЛАМЕНТ

Реч парламент дошла је из старофранцуског језика и значи разговарати. У том значењу она се почела да примењује на састанке на којима је енглески краљ разговарао с извесним личностима о државним питањима. Тај израз прво су забележили хроничари, а доцније је унесена и у званична акта. Први пут је ту реч забележио енглески хроничар Метју Парис 1239 године. Доцније је та реч озваничена у Енглеској у Вестминстерском статуту 1275. У исто време ова реч је одомаћена и у Француској, па се и до данас задржала у целом свету.

МЕНЗУРА

У ранија времена немачки студенти мензуром су називали двобој хладним оружјем који се водио између два студента, због завада или просто због тога да на лицу добију што више ожиљака и да тиме доцније у животу показују како су били храбри. Двобој због завада трајао је 30 минута, а двобој у коме је требало да се добију само ожиљци трајао је петнаест минута. Да не би дошло до тежих озледа, студенти су стављали нарочите завоје на врат, руке, око очију и других осетљивих делова тела. Све је било удешено тако да рањеник добије безопасну посекотину на лицу.

ДА ЛИ ЗНАТЕ?

МОГУ ЛИ ДОМАЋЕ ЖИВОТИЊЕ БИТИ КОРИСНИЈЕ?

Побољшати принос од животиња које човеку служе за исхрану могућно је на више начина. Уствари, одгајивачи су већ постигли видне резултате на том пољу: путем укрштања и селекције. Укрштањем, они су успели да створе расе, у правом смислу те речи, обдарене изванредним особинама. Ево неколико бројки које показују колико се могу унапредити извори прехранбених артикала смишљеним и научним одгајивањем животиња.

Некад су на западу Европе краве музаре давале просечно 600 литара млека годишње. Данас оне за исто време дају 6000 литара млека, а неке чак и више од 10.000 литара.

Године 1670 овца из Ларзака, у Француској, давала је млека за израду шест килограма чувеног сира „Рокфор“. 1830 године — девет, 1864 — дванаест, 1897 — петнаест, а 1935 године за 27 килограма годишње.

Некад су кокошке носиле 12 до 15 јаја годишње. Данас једна врста француских кокошака даје око сто јаја, неке холандске 140, а има „рекордерки“ које носе и 300 јаја годишње.

Свиња би раније достизала тежину од сто килограма за петнаест месеци, док данас то постиже за свега пола године. Раније је во достизао нормалну величину за пет година, а сад за 30 месеци. Лимњошки во био је половином прошлог века просечно 130 сантиметара висок и 350 килограма тежак, а 1935 године његова просечна висина износила је 145 сантиметара, а тежина 750 килограма.

АТЕРИРАЊЕ НА СВАКОМ ТЕРЕНУ

Од времена када је Блерио први пут полетео, па у току ових педесет година принцип узлетања није се готово ништа променио. Сваки лет почињао је и свршавао се на писти аеродрома. Уколико се повећавала тежина или брзина авиона, морала је да се појачава и писта да би издржала терет. Данас су писте дуге око три километра, широке око 90 метара, а дебљина им је 2,5 метра. Потребни су милиони килограма цемента да би се начиниле те писте за огромне авионе.

Сада су Французи успели да направе нов тип ловачких авиона на млаз. Они су тешки пет тона, крећу се по земљи на једним колицима, која имају три точка. Та колица тешка су око 800 килограма и могу лако да се покрећу на разне стране. Точкови тих колица су тако направљени да могу ићи по сваком земљишту: блату, шљунку, трави, песку итд. Чим авион постигне брзину потребну за узлетање, око 200 километара на сат, пилот једним покретом откачи колица и авион се без њих вине у висину. После узлетања авиона колица се још неко време крећу, око сто метара, а затим се аутоматски укоче. Кад авион изврши свој задатак, он се исто тако може да спусти готово на сваки терен, захваљујући једном пару нарочитих смучки које су смештене у његовом трупу. Смучке су тако удешене да пилот може да их покреће да би избегао евентуалне препреке.

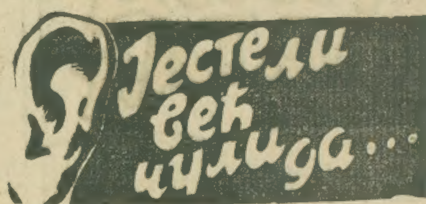

...највећи и најтежи метални новац за који се зна јесте шведски бакарни „далар“, који је ливен средином 17 века, у доба кад Шведска није имала довољно злата и сребра. Неколико примерака далара, који је тежак 16 килограма и има 40 сантиметара у пречнику, сачувано је и до данас.

...неке врсте инсеката могу да живе и да се нормално развијају чак и у води чија је температура плус 65 степени. Таквих инсеката има у топлим изворима у Калифорнији и у Сахари.

...у пешчаним дунама Колорада може се скијати као и по снегу.

...мушкарци, а нарочито младићи, прослављају у Кини почетак Нове године на

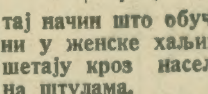

тај начин што обучени у женске хаљине шетају кроз насеље на штулама.

...у неким брдским крајевима Немачке девојке у недељу и

на празнике носе шешире који се готово не разликују од цилиндера.

...Томас Алва Едисон, проналазач грамофона, оставио је иза себе преко 2.000 нотеса с прибелешкама, скицама и формулама.

...у Јапану змије сматрају као праву посластицу. Поред тога, од змија праве и нарочити прах за који се верује да је лек против многих болести.

...у дубинама мора у Мексиканском Заливу живи једна врста риба коју народ назива „страшном рибом“. То име она је добила по томе што у тренуцима опасности узима у себе толику количину воде да потпуно измени свој изглед и постаје округла.

НЕОБИЧАН СЛУЧАЈ СИЈАМСКИХ БЛИЗАНАЦА

Колико је познато у историји медицине, ниједно људско биће рођено са две главе и једним телом није живело више од две недеље. Даниел и Доналд — сијамски близанци, који су се родили 12 децембра 1952 године у породици Хартли, у Питсбургу (САД), одавно су навршили два месеца. Иако је у службеним књигама заведено само једно рођење, ипак су то близанци. „Беба Хартли“ уствари су два брата Хартли. Они претстављају необичан случај сијамских близанаца. Имају две главе, четири руке и две ноге. Све је то срасло у једно тело са две кичме, које су спојене у доњем делу. На рентгену је утврђено да имају двоја плућа, два срца и два стомака. Црева и крвоток су заједнички. Ово ће помоћи специјалистима да разјасне неколико оваквих тајни из медицине.

Извесни научници мисле да осећај глади наступа услед смањења процента шећера у крви. Али, и поред тога што им је крвоток заједнички — браћа не осећају глад истовремено. Амерички научници сматрају да ће упоредно рашћење близанаца открити још неке занимљиве податке.

ЧИМЕ СЕ НАЈВИШЕ ЈЕДЕ

По једној америчкој статистици 530 милиона људи једу на кинески начин — штапићима; 320 милиона узимају свој обед служећи се ножем, виљушком и кашиком; 19 милиона се задовољавају само ножем, а 740 милиона једу искључиво прстима.

АПОГЕЈ И ПЕРИГЕЈ

Апогеј је положај неке планете, а нарочито Месеца, кад је највише удаљена од Земље. Супротно од тога је перигеј. Оба израза су из старије астрономије, кад се још сматрало да је Земља средиште система, а не Сунце. Данас се ти изрази употребљавају само у односу на Месец.

ДУМДУМ МЕТАК

Думдум меци добили су име по британској фабрици муниције у месту Думдум код Калкуте, у Индији. У тој фабрици почели су да се производе први пут ови меци. Думдум метак (пушчани) има страшно дејство, јер се распрсне у предмету у који удари.

ШТА ЈЕ ГРУДИНА?

Грудина су отпаци који настају приликом вађења неке руде, соли или камена. Ти отпаци немају практичан значај. Они се извозе из рудника или каменолома и често стварају читаве планине, конусе и брегове. У тој непотребној „јаловини“ може минералог и истраживач накупити драгоцени материјал.

ДЕДИНЕ ВЕШТИНЕ

Занимљива рачуница

Свако зна да „дићи на квадрат“ један број значи помножити га самим собом. Например, квадрат броја 3 раван је 3 пута 3, а то је девет. Квадрат броја 8 је 8 пута 8 = 64 итд. Али, има један занимљив начин да се добије квадрат ма кога броја не служећи се множењем, већ сабирањем. То се овако може постићи.

Испишу се редом бројеви од 1 па до броја чији квадрат хоћете да знате. Кад се до тога броја дође, онда се даље пишу бројеви у супротном правцу, то јест све за један мање, док се опет не дође до броја 1. Кад се сви ти бројеви испишу, треба их сабрати и збир ће дати тражени квадрат.

Например, хоћемо да знамо квадрат броја 7. Писаћемо овако:

$$1+2+3+4+5+6+7+6+5+4+3+2+1.$$

Збир свих ових бројева износи 49, а то је квадрат броја 7 ($7 \times 7=49$).

МАЂИОНИЧАР И ЈАЈЕ

Узмите парче картона и исеците га у круг, па онда нацртајте на једној

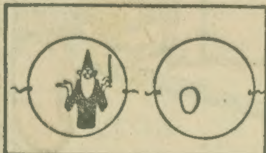

страни мађионичара, отприлике оваквог као што видите на нашој слици, а на другој једно јаје. Пробушите затим лево и десно по једну рупу и вежите канап. Уврните канап са обе стране, па пустите да се круг брзо обрће. Одједном ће се јаје појавити поред мађионичара. Удесите, пробајући неколико пута, бришући и поново цртајући оно јаје, да га тако нацртате да изгледа, кад се круг окреће као да оно стоји на мађионичаревој руци.

ДИНАР ИСПОД ЧАШЕ

На сто покривен чаршавом ставите један динар, с лева и десна по једну

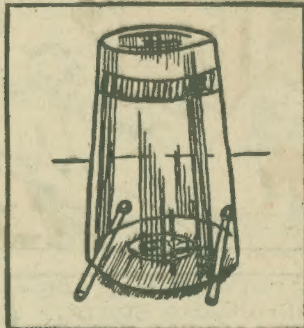

шибицу, а одозго чашу. Упитајте онда присутне ко од њих може да извуче динар испод чаше, а ни чашу ни динар ничим да не додирне. Разуме се, нико неће моћи.

Па ипак, то је сасвим просто. Треба само чаршав, мало даље од чаше, да гребете прстом, па ће новац полако, сам од себе, доћи пред вас.

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

Водоравно: 1) пристаниште у Сирији; 8) област у Источној Грчкој; 9) река у Сибиру; 10) Лудолфов број; 11) једна електрода; 13) лична заменица; 15) митолошки бог подземља код старих Грка; 16) област у Југозападној Африци; 18) река у Швајцарској; 20) холандски шаховски велемајстор. 22) река у Аустрији; 23) лична заменица; 25) свети бик код старих Египћана; 27) врста платна; 30) једно дело Жан Жак Русоа; 31) предлог; 32) варошица у Србији; 33) део лица; 35) вео, копрена; 37) санитетски материјал; 39) мера за површину. 41) личност из индиског спева „Махабхарата“; 42) одбитак од продајне цене; 45) лична заменица; 46) коњ; 47) место у Босни; 49) артиљериска паљба из више топова истовремено.

Усправно: 1) област на северу Европе; 2) главни град једне балканске државе; 3) лична заменица; 4) пристаниште у Израелу; 5) украсна биљка. 6) један халогени елемент; 7) лука у Персији; 12) похвална песма; 14) назив; 17) припадник татарско-хунског племена; 19) пристаниште на Јадранском Мору; 21) завршетак, крај; 24) једноћелична животиња; 26) иницијали наше позоришне и филмске глумице; 28) слово латинице; 29) женско име. 32) угледни примерак; 34) сањање; 36) наше острво; 38) интернат; 40) прилог; 43) отац (слов.); 44) акустичка појава; 48) хемиски знак за баријум.

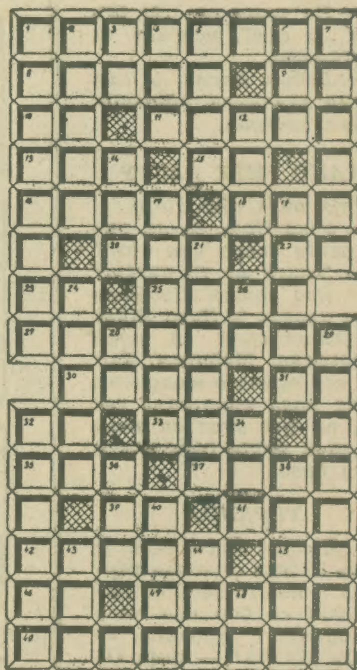

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА

Водоравно: 1) дрес; 5) Глинка; 7) Плав; 8) Иго; 10) лекар; 12) аг; 13) Алеп; 15) во; 17) Ивона; 19) Арг; 21) анис; 22) киклоп; 24) Лаба; 25) Рос; 27) анода; 29) не; 30) Ница; 32) ар; 34) сенат; 36) дар; 38) тока; 39) Савоја; 41) Кина.

Усправно: 1) длака; 2) ривали; 3) ен; 4) ски; 5) гле; 6) ага; 7) Плива; 9) оглас; 11) Ревал. 14) „Понор“; 16) оркан; 18) Нипон; 20) гибон; 23) Кадис; 24) Лапад; 26) Сента; 28) ацетон; 31) анојa; 33) Рос; 35) Ака; 37) рак; 40) ан.

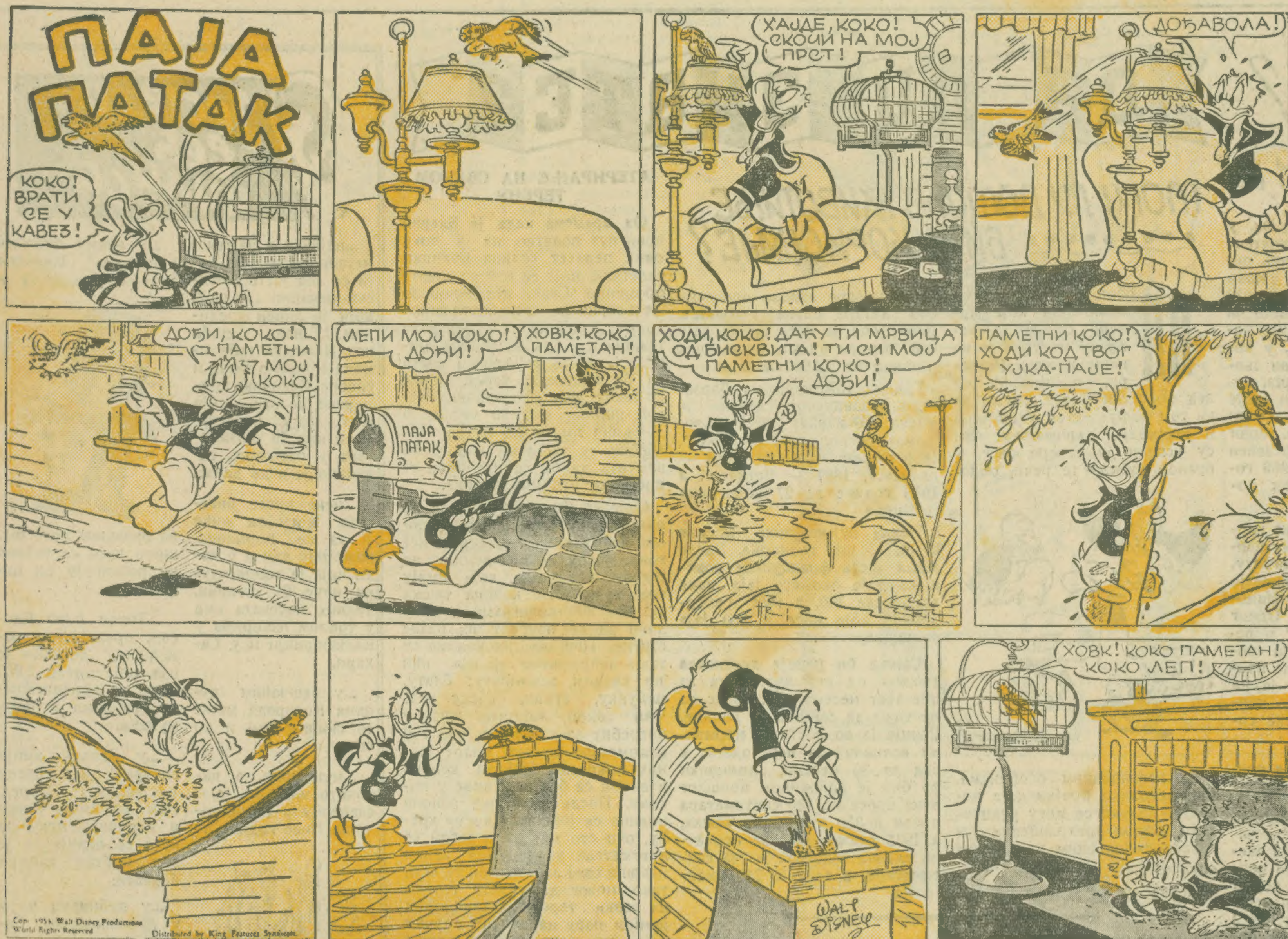

Који је ОДГОВОР тачан

КАПАКС је:

- људска особина
- трговачки термин
- део авионског мотора
- зборник византиских закона

НОВАЛЕР је:

- модерна игра
- ознака имовног стања
- чувени тркач—аутомобилиста
- део одеће

РЕАЛГАР је:

- минерал
- витез из средњовековног романа
- врста борбеног чамца
- залив у Атлантском Океану

ОДГОВОРИ:

КАПАКС је придев и значи: дорастао, прикладан, способан, врстан. Затим значи простран, обиман. Израз капакс ингенијум — значи способан дух, јака глава.

НОВАЛЕР значи невредност, односно ствар или имање које не доноси прихода. Затим значи неуносност, хартије од вредности које не доносе приход и томе слично.

РЕАЛГАР је минерал. То је црвени арсенов сулфид или рубинов сулфид.

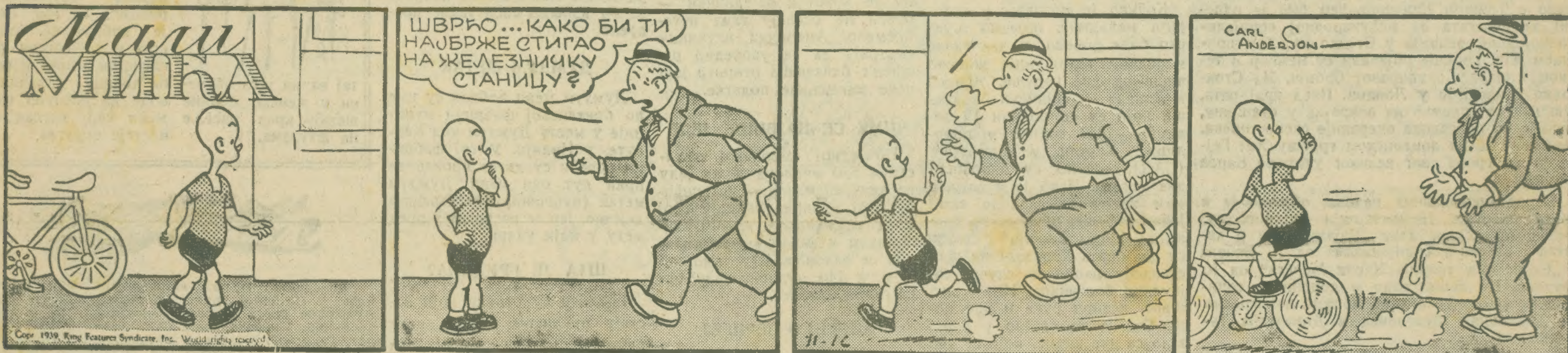

Ква-Ква!

уређује Паја Патак

ГАЈА ЗНА ГРАМАТИКУ

— Гајо, кажи ми једну реченицу у којој ће бити реч „ја“, каже учитељица Гаји.

— Ја је...

— Не каже се „ја је“, већ „ја сам“, исправи га учитељица.

— Добро. Дакле, ја сам лична заменица, одговори Пајин сестрић.

КАКО РИБЕ РАСТУ

Раја пита ујка Пају.

— Ујка Пајо, да ли рибе расту споро или брзо?

— Зашто ме то питаш?

— Ево зашто. Прошлог лета уловио је Пера Ждера једног сома од пола килограма. Међутим, кад год сад прича о њему, сом је за пола килограма тежи, па бих хтео да знам да ли и друге рибе расту тако брзо.

ТВРДИЦА

— Попаје, прича се да је Пера Ждера страшан тврдица и ништа неће да купи док се бар два часа не погађа с трговцем. Је ли то истина? — пита Олива Попаја.

— Како да не! Јуче се погађао и успео је да снизи чак и број свог телефона, одговори Попај.

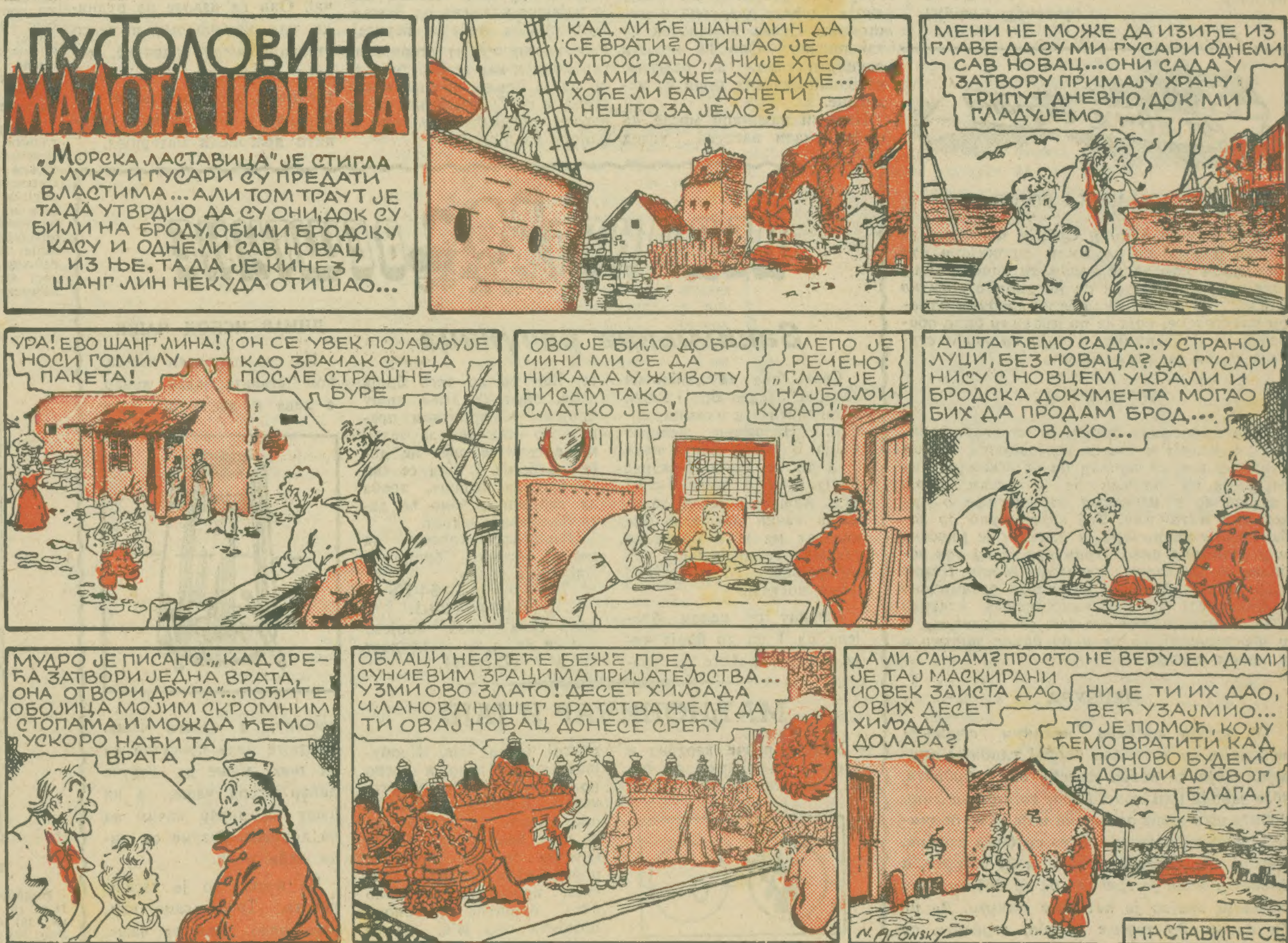

Одговорни уредник Стојиљко Стојиљковић, Београд, Македонска 31. — Издаје и штампа „Политика“ Штампарско-издавачко предузеће, Београд, Македонска 31. — Текући рачун број 102-Т-82, пошт. фах 124. — Претплата за нашу земљу: годишња 500, полугодишња 250 динара, за иностранство годишња 760, полугодишња 380 динара. Рукописи се не враћају.